

kevesen. A regényírás tán itt szorította meg legjobban a lírát: úgy hozzászoktatott a maga sokrétű, ellenpontos alakjaihoz, hogy a szegény lírikusnak, aki úgy akarja magát emlékezetünkbe hagyni, ahogy önmagában becéli magát, önarcképe kihívja az emberről szerzett tudásunkat. Szabó Lőrinc azonban, épp mert nem a tükreben illegette magát, hanem igaz pillanatait rögzítette gyilkos igazságszeretettel: a legnagyobb regényhősökkel versengő hiteles képet hagyott ránk, amely a nagy dolgokban ugyanazt a sivárságot árasztja, amelyért férfi barátainak sem volt különös öröm vele lenni —, s a kicsi dolgokban, az élet játékos rezzenéseiben ugyanazt a játékoságot s bőséget, amelyért az asszonyok rajongtak érte, mindent megbocsátottak neki.

De sorsa — a Pestre sodródott, nagyravágyó vidéki fiatalember története —, nemcsak egyéni sors, hanem summája ezrekének, százezrekének. Azt a népfít, aki Pesten megszokta ugyan a mindennapi fürdőszobát, de tulajdonképpen népe képviselőjében szenvedni el a nagyvárosi életet, aki, valljuk meg, elég kis számban jár —, irodalmunk több példányban is illusztrálhatja; Szabó Lőrinc azonban, éppen mert semminek a dokumentálására nem törekedett: irodalmi inkarnációja lett annak a sok millió vidékről felkerült embernek, akit a kíváncsiság felhozott, beletanult a nagyváros életébe; az hol töri, hol elbűvöli, egy-egy illat, az Üllői úton behimbáló szénászekér azonban még egészen más emléket zúdít rá, mint a pestiekre. Budapest — háromnegyed részben — műveltebb vagy egyszerűbb Szabó Lőrincekből állt, én a Medve utcai polgáriban csupa ilyennek a gyereket tanítottam.

Azonban Szabó Lőrinc nemcsak vidéki — alapjában véve keleti ember is —, nemcsak mongol arca vall erre (mely előtt a mongol katona, tanúja voltam, megnyitotta a kordont), hanem a kivételes gyötirelem is, amit a nyugati s tőkés életforma jelent neki. Az orosz irodalomnak kedvenc alakja a keleti ember, akit a nyugati racionalizmus tönkretesz, vagy ha mint Raszkolnyikov, hozzá akar törni, gyilkossá tesz. Szabó Lőrinc, bár életében beletörni nem tudott (törtnek nem való vagyok), szellemében mégis szép szintézisbe hozta a lelkében szunnyadó kelet emlékkincsét s a kísérletezés, elemzés, az élmény megragadásának nyugati módszerét.

Korunk nagy ténye, amire ő is panaszkodik, hogy az ember kiégette magából az Istent. S valóban, azt, hogy milyen annak az embernek az élete, akinek az Isten kiégetése tökéletesen sikerült, s egy új, azzal egyenlő értékű Értelmet azonban nem sikerült találni: kevés emberen ismerhetjük meg úgy, mint Szabó Lőrincen...

